

Contract is contract

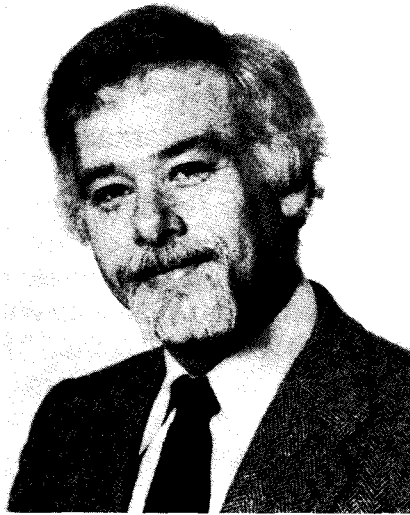
B.M.S. van Praag

Enige maanden geleden schreef ik in een bekende kwaliteitskrant¹, dat ik vraagtekens zette bij de mogelijkheid tot realisering van de manhafte belofte om de lonen in de publieke sector aan de lonen in de particuliere sector te koppelen en de uitkeringen op hun beurt aan de lonen in de publieke sector. Ik kon toen echter niet bevroeden dat de duurzaamheid van de koppeling die ik toen op circa één jaar stelde al zoveel eerder onder druk zou komen te staan.

Er is een verschil tussen een politieke belofte en iets dat economisch realiseerbaar is. De koppelingsgedachte is daarvan een perfect voorbeeld. Politiek is de koppeling natuurlijk een geniale gedachte. Men verschaft daardoor een inkomensgarantie aan alle werknemers in de publieke sector en trendvolgers en aan de miljoenen uitkeringsstrekken in onze samenleving. Het is echter meer dan zomaar een inkomensgarantie. De koppeling heeft een belangrijke psychologische dimensie. De inkomensverhoudingen worden gestabiliseerd en daarmee min of meer ieders 'plaats' in de samenleving. En dat geeft vele kiezers rust en vertrouwen. De werkers in de winstmakende bedrijven krijgen van zo'n koppelingsbelofte geen rode oortjes. Ook worden zij niet geplaagd door zware gevoelens van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Zij incasseren waar zij 'ruimte' zien.

Maar een politieke belofte moet ook realiseerbaar zijn. Het arbeidsloon is een prijs. Particuliere bedrijven betalen die prijs in principe zolang de marginale werker niet minder opbrengt dan zijn beloning. In de praktijk kan hiervan worden afgeweken, bij voorbeeld wanneer jongeren niet hun hele bijdrage opeisen waardoor er ruimte komt om minder produktieven meer te geven dan hun bijdrage aan de produktie. Deze inkomenstransfer binnen het bedrijf is voor jongeren slechts acceptabel, zolang zij mogen aannemen dat dit impliciete contract ook voor henzelf zal gelden wanneer ze minder produktief worden.

De overheid kunnen we zien als een clubbestuur dat voor zijn leden (zeg staatsburgers) bepaalde diensten uitvoert. Daarvoor neemt het bestuur personeel in dienst. Wanneer de prijs van de arbeid stijgt, stijgen ook de kosten voor de club en dus de contributie (zeg belasting). Is dit niet in overeenstemming met de preferenties van de leden, dan dient men de clubfaciliteiten te verminderen (kleiner clubhuis).

Bij de overheid is er natuurlijk een zekere vertraging mogelijk bij het de tering naar de nering zetten. Oudere ambtenaren lopen niet zo gemakkelijk weg wanneer hun loon achterblijft en arbeidscontracten kunnen niet gemakkelijk ontbonden worden. Dit impliceert dat de overheid op de korte termijn zeker niet de arbeidsmarkt en de particuliere sector behoeft te volgen. Op lange termijn moet dit echter wel, of men moet rekening houden met een vermindering van de kwaliteit van het ambtenarenapparaat. Het volgen van het particuliere loonniveau bij gelijkblijvende uitgaven lukt slechts indien men ofwel het overheidsaanbod reduceert bij gelijkblijvende kwaliteit ofwel het aanbod nominaal in stand laat maar de kwaliteit vermindert. Verder zijn er nog de fameuze efficiency-verbeteringen, die slechts op papier gemakkelijk te realiseren zijn. Men dient daarvoor te werken met 'incentives' voor individuele ambtenaren binnen het overheidspersoneel. Goede en schaarse ambtenaren dienen extra beloond te worden. (Goede) wijkagenten en (goede) accountants dienen meer te krijgen; bureau-agenten, bodes en dorknopers dienen niet mee te profiteren. Kortom, een gedifferentieerd loonbeleid binnen de overheid.

De conclusie is, dat niet koppelen leidt tot een kwaliteitsvermindering van het ambtenarenapparaat en dat wel koppelen bij gelijkblijvend uitgavniveau niet valt te realiseren zonder een agressief, gedifferentieerd (noem het 'zakelijk') personeelsbeleid in de publieke sector. Indien dat niet wordt gerealiseerd, leidt koppeling slechts tot uitgavenstijging. Indien de staatsburgers de

bijbehorende belastingverhoging niet accepteren, komen er inflatoire looneisen.

Ten slotte de koppeling van uitkeringen. In principe is dit best mogelijk indien er een uniforme loonstijging is van x% waaruit iedere werker dan ook een sociale-premieverhoging van x% kan financieren. In de praktijk is de loonstijging niet uniform; de werknemers in de zwakke bedrijfstakken krijgen verhoudingsgewijs een zwaarder premie-acces op de boterham dan de werkers in de sterke bedrijfstakken waar een mooie loonsverhoging (gedeeltelijk 'incidenteel') kan worden getoucheerd. De koppeling stelt zwakke bedrijfstakken onder zware druk. Hier is dus een directe bijdrage uit de rijkskas verdedigbaar. Er is echter geen economische noodzaak voor koppeling van de uitkeringen; het is een kwestie van beschaving.

Al met al lijkt een complete koppeling slechts mogelijk onder zoveel mitsen en maren, dat de gedachte in de praktijk een idee fixe is. Het legt een hypotheek op de politiek; de politici gijzelen zichzelf. Niets lijkt dan ook redelijker dan de koppeling af te schaffen en de Wet aanpassingsmechanismen (WAM) weer rustig verder te laten slapen. "Tot het onmogelijke is immers niemand gehouden". Blijft de vraag waarom men dan luchthartig (?) iets onmogelijks belooft. Daarvoor past wel degelijk politieke verantwoordelijkheid.

1. NRC Handelsblad, 6 januari 1990.